

Ders 6

27 Eylül 2006

Bölüm 1. Tutkuların Kontrolü

Profesör Steven Smith: Bugün bu ders için *Devlet*'ten seçtiğim bölümlerin bitirilmesi gibi bir imkânsız başarıma görevimiz var. Geçmişte bir zamanda *Devlet*'e tam iki hafta ayırmıştım, bu dört ders eder, fakat bu derste başka şeyler de yapmak istediğim için *Devlet*'ten bir ders kesmek zorundaydım, şimdi bunun bedelini ödüyorum. Bu nedenle, maalesef, adil şehrin yaratılmasına, Kallipolis'in yaratılmasına ilişkin bazı ana temaları hızlıca geçeceğim ve dersi, her düşünürde yaptığım gibi, bu durumda Platon'un, onun modern Amerika hakkındaki görüşlerini tartışarak bitirmeye çalışacağım. Platon bize bugün ne söylemektedir?

Fakat *Devlet*'in temel konularından olan bir şeyle başlamak istiyorum. Bu konuya II. Kitapta Adeimantus'un öz-denetim hakkındaki konuşması ile işaret edilir. Bu, Sokrates'in şehrin sanatlarının ve şiirinin kontrol, sansür edilmesi, denetlenmesi iddiaları ile daha ileri düzeyde takdim edilmiştir. Bu bazılarının "tutkuların kontrolü" olarak adlandıracağı büyük konudur. Bu Spinoza'dan Kant'a ve Freud'a her büyük ahlakçının konusudur. Tutkuları nasıl kontrol ederiz? Ve bu kesinlikle *Devlet*'te Platon'un adalet teorisinin kapsamlı bir konusudur. Her büyük ahlak filozofu tutkularımızı bir tür kontrole, bir tür gözetici ahlaki güce tabi kılmamıza yardımcı olan bir stratejiye sahiptir. Ve yine, hatırlayın bu II. Kitabın başında bir öz-kontrol ideali veya kendi amacı olarak öz-koruculuk olarak adlandırdığı şeyi ortaya koyan Adeimantus tarafından gündeme getirilen konudur. Kendimizi adaletsizlik tutkusundan nasıl koruyabiliriz? Ve Sokrates'in vurguladığı şeylerden birisi bu tutkuların en kuvvetlisinin, en kuvvetli Sokratik tutkunun onun *thumos* dediği veya bizim çevirmenimizin yüreklilik, öfke olarak çevirdiği, belki İncil çevirmenlerinin yürek olarak adlandıracağı, *thumos*'a ve bunun ima ettiği tüm şeylere sahip olmayı ima eden büyük bir yüreğinin olması olarak çevirecekleri tutkudur. Bu Platon için yegâne siyasal tutkudur. Yüreklilik belli tip erkek ve kadınları hırslarını kamusal yaşamda, kamusal alanda gerçekleştirilmeye yönelten bir tür ateşli şöhret aşkıdır, üstünlük

aşkıdır. Bu yüreklilik nosyonu veya bu delikanlı nitelik açıkça bizim kahramanlık ve kendini feda etme kapasitelerimizle bağlantılıdır.

Fakat o aynı zamanda bizim hâkimiyet arzumuz ve başkaları üzerinde tiranlık etme arzumuzla da bağlantılıdır. *Thumos* bir tür ikili bileşene sahiptir. O bizi bir tür haklı kızgınlık ve öfke duygusuna da yöneltebilir, fakat aynı zamanda çelişkili biçimde başkaları üzerinde hâkimiyet ve tiranlık kurma arzusuna da yöneltebilir. Bu Sokrates'in her büyük siyasi lider ve devlet adamı tarafından sahip olunduğunu düşündüğü bir niteliktir, fakat açıkça o aynı zamanda her tiran tarafından da sahip olunan bir özelliktir. Birçok bakımdan *Devlet*'in ortaya attığı soru, kitabın bir bütün olarak etrafında döndüğü soru bu delikanlı niteliğin kontrol edilip edilemeyeceğidir. O, kamu yararına hizmet edecek şekilde yönlendirilebilir mi? Sokrates *thumos* problemini IV. Kitapta kale duvarındaki Leontius hakkındaki hikâyeyle, hepinizin hatırlayacağını ümit ettiğim özellikle canlı bir hikâyeyle takdim eder.

Platon şöyle aktarır: “Leontius kamu cellâdının yakınında yatan cesetleri gördüğünde kuzey kale duvarının dışında Pire'den gelmekteydi. O an, cesetleri görme arzusuna kapıldı. Bu katı sahneyi, yatan ölü bedenleri görmek istedi. Buna mukabil, tikslenme hissiyle öteye döndü ve bir süre kendisiyle mücadele ederek yüzünü kapattı. Fakat sonunda arzusuna yenik düştü ve gözlerini açmaya zorlayarak ve cesetlere doğru koşarak, ‘bakın sizi lanet olası sefiller, bu güzel sahneden payınızı alın’ diye bağırdı” (439c). Sokrates'in anlattığı bu hikâye aklın tutkuları kontrol ettiği bir hikâye değil, daha ziyade Leontius'un hissettiği yoğun iç çatışmadır. Onun bakmak ve bakmamak arasında çatışan duygularını görüyoruz, bu sahneye alık alık bakmak veya bakmamak hususunda bazı açılardan gözlemlenmek isterken bazı açılardan da kendi kendisiyle savaşıyor. Bunun utanç verici bir yönü vardır ve Leontius utanç hissetmiştir. Bu olgunun özellikle beğendiğim bir örneği geçen sene “bu duygu yolda arabamızı sürerken bir araba kazası gördüğümüzde veya bir enkaz gördüğümüzde herkesin yavaşladığı ve görmek istediği anda hepimizin hissettiği duygudur” diyen, sanırım, Justin Zaremby tarafından verilmişti. Ne görmeyi umuyorlar? Evet, kan görmek istiyorlar, bir ceset olup olmadığını görmek istiyorlar, ne kadar zarar olduğunu görmek istiyorlar. Hepimiz bunu yaşamışızdır, buna bakmanın utanç verici olduğunu bildiğimiz halde, sadece sürmemiz gereken, Sokrates'in “kendi işinize bakın” diyeceği

bir durumda, neredeyse irademize karşı, buna bakmak ve hakkında düşünmek zorundaymışız hissine kapılıyoruz.

Ehliyeti olanlarınız, bir dahaki sefere yolda arabanızı sürerken ve böyle bir şey gördüğünüzde bunun hakkında ve Leontius'un durumu hakkında bir düşünün. Bunun sebebi *thumos*'dur—sizin bakmak için yavaşlamanızda hissettiğiniz utancın sebebi bu olmalı. Bazen önümüzdeki herkes yavaşladığı için elimizde olmadan biz de yavaşlarız, başka seçimimiz yoktur. Her neyse, bu olay, Sokrates'in aktardığı bu hikâye Leontius'un belli bir tür adam olma gerçeği ile bağlantılıdır. O kendisini gururlu, bağımsız ve duygularını kontrol edebilen biri olarak görmek istemektedir ama öyle biri değildir. Kendi kendisiyle savaş halinde olan bir ruhtur ve dolayısıyla da başkaları ile de potansiyel olarak savaş halindedir. Ve *Devlet*'in yapmaya çalıştığı şey bize *thumos* ile mücadele etmekte, onu aklın kontrolüne tabi kılmakta ve bir denge düzeyi, öz-denetim ve ölçülülük yakalamamıza yardımcı olmakta belki adına terapi de diyebileceğimiz stratejiler sunmaktır. Ve hep bir arada ele alındığında bu nitelikler Sokrates'in adalet dediği şeydir. Bu, aklın iştahları ve arzuları kontrol altına aldığı vakit elde edilebilir. Yine, kitabın sorduğu bir soru adalet idealinin siyaset için bir model olup olamayacağıdır. Bu ideal şehirde adalet için bir model olarak hizmet edebilir mi?

Şehirde adalet ile ruhta adalet arasındaki bu bağlantıyı kurduktan sonra, ruhtaki adaletsizliği veya bir tür dengesizliği giderecek terapiler ve stratejiler nelerdir? Bunlar bir şekilde kamusal adalete, siyasal adalet ve *polis*'te adalet dönüşürülebilir mi, çevrilebilir mi? Öyle değil mi? Buraya kadar benimle misiniz?

Bölüm 2. Kallipolis'in İnşası için bir Öneri

Evet, bu temelde, Sokrates Kallipolis'in inşasına nasıl devam edeceklerini önermektedir ve bunu üç dalga dediği şey aracılığıyla yapar. Şehrin yaratılmasına katkıda bulunacak üç dalga vardır, deyim yerindeyse üç reform dalgası. Bu dalgaların ilki, hatırlayın, özel mülkiyet üzerindeki kısıtlamalar, hatta özel mülkiyetin kaldırılmasıdır. İkincisi, ailenin kaldırılması ve üçüncü dalga filozof kralların yetiştirilmesidir. Bu dalgaların her biri bir biçimde adil şehrin inşası için gerekli görülmektedir. Bunların hepsi hakkında konuşmayacağım, fakat bizim için özel önemi olmasından ötürü, birazcık onun planının büyük bir parçası olan, özellikle de ailenin

kaldırılmasıyla ilişkili olan, kadın ve erkeklerin bir arada eğitimi, erkekler ve kadınların aynı şekilde eğitilmesi önerileri hakkında konuşacağım.

Sokrates'in eşit eğitim önerisinin özü, kendisinin gülüneceğini bildiği veya düşündüğü bir bağlamda sunulur. Glaucon ve Adeimantus tarafından kesinlikle bu şekilde görüleceğini söyler. Kadın ve erkek tarafından eşit bir şekilde iyi yapılamayacak bir iş olmadığını ifade eder. Sokrates bir feminist mi? Cinsiyet farklılıkları siyasi yönetim meselelerine geldiğinde kel olmakla saçlı olmak farkının olduğundan daha alakalı değildir. Sokrates erkek ve kadınların her açıdan aynı olduklarını söylememekte fakat her iş için rekabette eşit olduklarını söylemektedir. Kallipolis'te cam tavanlar¹ olmayacaktır. [Sokrates] birçok bakımdan kadının evden özgürleşmesinin ilk büyük savunucusu, ilk büyük şampiyonudur. Fakat bu önerinin bir bedeli olduğunu söyler bize. Eşit şartlarda oynamak, tabii ki, eşit eğitimi gerektirecektir.

Ve burada erkekler ve kadınların aynı rejime tabi olmaları diğer şeylerin yanında ortak eğitimin olduğu spor salonlarında birbirleriyle rekabet edecekleri anlamına gelecektir. Birbirleriyle çıplak olarak yarışacaklardır çünkü Yunanlılar bu şekilde spor yaparlardı. Ortak spor salonunda çıplak olarak rekabet edecekler, bir düşünün. Dahası, onların evliliklerinin ve üremelerinin şehrin iyiliği için olacağını söyler bize. Korucular sınıfının üyeleri arasında romantik aşk diye bir şey yoktur. Cinsel ilişkiler tamamen şehrin iyiliği için olacaktır ve istenmeyen fetüsler kürtaj edilecektir. Bu yasağın tek istisnasının korucu sınıfının doğurganlık/üretkenlik yaşını aşmış olan üyeleri için olduğunu söyler bize. Onlar eğer hala yapabiliyorlarsa istedikleri kişi ile istedikleri kadar cinsel ilişkiye girebilirler. Ömür boyu süren öz-denetimin bir ödülü olarak bir tür dinlendirici seks. Kadınlar için çocuk doğurmak kaçınılmaz olabilir ancak çocuğun büyütülmesi topluluğun veya en azından bir korucular sınıfının ve ortak çocuk bakım merkezlerinin sorumluluğudur. Hillary Clinton'ın kitabının bir versiyonu, "bir çocuk yetiştirmek için bir köy gerekir" görünüşe göre doğrudan Platon'dan gelmektedir. Hiçbir çocuk biyolojik ebeveynlerini, hiçbir ebeveyn de kendi çocuğunu tanımamalıdır. Bu planın amacı benim ve ben duygusunu ortadan kaldırmak ve korucu sınıfının üyeleri arasında bir tür ortak ahlak, Sokrates'in 464a'da "tasada ve

¹ Ç.N. Cam tavan metaforu özellikle iş hayatında kadınların, etnik ve dini azınlık mensuplarının yasal olarak var olmayan ve bu anlamda elle tutulur gözle görülür olmayan ve fakat onların profesyonel hayatta yükselmelerini önleyen engellere işaret eder.

neşede ortak bir topluluk” dediği şeyi yaratmaktır. Yarattığımız şey tasada ve neşede ortak bir topluluktur. Ben senin acını paylaşıyorum tabii ki sen de benim.

Sokrates’e itirazlar tabii ki, sizin de bildiğiniz gibi bir sonraki kuşakta Aristoteles’in kendisi tarafından yükseltilmiştir. Nasıl umursayabiliriz, ortaklaşa sahip olunan şeyler için nasıl gerçekten umursayabiliriz? Bize en yakın olan şeylere, bir şekilde bizim olan şeylere ilgi göstermeyi öğreniriz. Biz sadece bize ait olan şeylere uygun sevgi ve ilgiyi gösterebiliriz, ortaklaşa sahip olunan şeylere değil. Aristoteles ortak mülkiyetin bir tür ortak ihmal demek olacağını ileri sürer. Çocuklar korucuların ortak bakımına veya bakım merkezlerine yerleştirilerek daha iyi bakılmayacaklar, yalnızca, eşit olarak ihmal edileceklerdir. Fakat bunun üstüne, bunun hakkında düşünebilirsiniz, bunun doğru olup olmadığı hakkında, fakat erkek ve kadını ele aldığı aynı bağlamda gözden kaçan başka bir şey vardır ve bu Sokrates’in savaşın kurallarını yeniden yazma çabalarıdır, çünkü tabii ki, korucular korucu olmak, savaşçı olmak, askeri sınıfın üyeleri olmak için eğitilmektedirler.

İlk olarak, çocuklara savaş sanatının öğretilmesi gerektiğini söyler bize. Bu onların eğitiminin başlangıcı olmalıdır, der Sokrates, çocukları savaş izleyicisi yapmak. Çocukların savaşları görmeye ve orada olup bitenlere alışmaları için savaşlara, çatışmaların devam ettiği yerlere götürüleceğini söyler gibidir. Korkaklığın cezası sadece korucular sınıfından kovulmak değil, buraya kulak verin, Sokrates “üstün cesaret gösterenlere erotik ödüller” olması gerektiğini söyler. Cesaretle üstün başarı gösterenlere erotik ödüller. 468c’deki şu kayda değer öneriye bir bakın, şöyle yazıyor, “savaş kurallarına şunu ekliyorum, onlar, korucular savaşta olduğu sürede, eğer onlardan birisi başka birisini öpmek isterse asla geri çevrilmesine izin verilmemelidir. Eğer bir adam kadın veya erkek fark etmez birisini severse onur ödülleri almak için daha azimli olur.” Yani bir cesaret, sergilenmiş cesaret ödülü olarak, görevde oldukları müddetçe, kahramanların kadın veya erkek istedikleri kişiyi öpmelerine izin verilmelidir. Yirminci yüzyıldan özellikle puritan bir Platon editörü bu pasaja ait bir dipnotta şöyle der: “bu Platon’da bir kimsenin gizlemek isteyeceği neredeyse tek pasajdır.” Bu düşünce hislerini incitmiştir. Bugün bile askere alımda bu bir teşvik sağlarsa, ne türden bir teşvik olurdu bu? Ne düşünüyorsunuz? Bir düşünün. Ben bilmiyorum.

Bölüm 3. Adalet

Evet, nihayet, korucuların eğitiminden adalete geçiyoruz. Adalet nedir, bu kitap boyunca Platon'un, Sokrates'in bizimle dalga geçtiği bu soruyu kendimize sorduk. En sonunda buraya geldik. O bize platonik adalet fikrinin uyumla, hem şehirde hem de ruhta uyumla ilgili olduğunu söyler. Öğreniyoruz ki aslında bu ikisi bazı açılardan aynı şeydir. Adalet şehri bir arada tutan, onu bir yapan şey olarak tanımlanır. Başka bir şekilde ifade ederek şöyle der: herkesin ve her şeyin en uygun oldukları işlevleri yerine getirmesidir. Diğer vatandaşların tümü onlara doğal olarak uyan, bir adama bir işin doğal olarak uyacağı şekilde yetiştirilmelidir der Sokrates. Bu sayede her adam kendine uygun bir işi yerine getireceğinden birçok değil bir tek olacaktır. Böylece gördüğünüz gibi tüm şehir doğal olarak birlikte büyüyecektir der.

Adalet ilkeye bağlılık, şehirde adalet ise işbölümü ilkesine bağlılık gibi gözükmektedir. Bir adam bir iş, herkes doğal olarak kendisine en uygun olan işi yapar. Tabii ki, düşündüğünüz gibi, bir kimse bu görüşe bazı itirazlar yöneltebilir ve yine bunda Aristoteles başı çeker. Platon'un uyum üzerindeki aşırı vurgusu bir şehri oluşturan bireyler arasındaki doğal çeşitliliği öldürür görünmektedir. Bir kimsenin en iyi şekilde yapabileceği yalnız ve yalnız bir tane mi iş vardır? Ve eğer öyleyse buna karar verecek olan kimdir? Böyle bir adalet planı insanları önceden tanımlı sosyal rollere zorlayarak aşırı baskıcı olmaz mı? Bu onları her nereye götürürse götürsün herkes kendi yaşam planlarını kendileri seçmekte özgür olmalı değil midir? Her ne olursa olsun, Platon tek adama tek iş formülünde siyasal adalet için belli bir temel bulduğuna inanır. Yani, şehrin üç parçası olarak işçiler, yardımcılar ve korucuların hepsi kendi işine bakar, kendi işini yaparak birlikte çalışacak ve bundan belli bir tür barış ve uyum doğacaktır. Ve hatırlayacağınız gibi şehir basitçe ruhun genişletilmiş hali olduğundan şehrin üç sınıfı, ruhun üç kısmını temsil eder.

Platon bize, iştahlar ve yüreklilik akıl ile işbirliği yapıp akıl onları tıpkı *poliste* filozof-kralar savaşçıları ve işçileri yönettiği gibi yönettiğinde ruhun adil olduğunu söyler. Sonucun bütünün parçalarının bir dengesi olduğunu söyler bize, tamam mı? Adalet içinde şehrin üç kısmının ve ruhun üç kısmının birbirlerinin doğrudan ifadesi oldukları bir tür uyumdur. Fakat bu formül bizi şehir ve ruhun uyumu hakkındaki orijinal Sokratik soruya dönemeye zorlar. Bir şehrin yapısı bir ruhun yapısı ile eş midir?

Onlar aynı mıdır? Belki, belki de değil. Örneğin, her insan iştah, yürek ve akıl olmak üzere üç kısımdan oluşur. Bununla birlikte hepimiz sosyal hiyerarşide bir işle sınırlı görünmekteyiz. Sanırım, Sokrates bununla, her bireyin, hepimizin, ruhun üç kısmı olan iştah, yürek, akıla sahip olmakla beraber, bunların yalnız birisinin hepimizde baskın özellik olacağını kastetmektedir. Bazılarımız kesin bir biçimde baskın olarak iştahlı kişilik, diğerleri baskın olarak yürekli ve benzeri olacağız. Fakat hala bunun hakkında düşündüğümüzde eğer ben para kazanan sınıfın bir üyesiysem, ben hala bir arzular ve iştahlar demetinden daha fazlasıyım, tıpkı savaşçı sınıfın bir üyesinin açıkça sadece *thumos* ve yüreklilikten fazla olması gibi. Bu nedenle, bireyi hayatın yalnız ve yalnız bir alanıyla sınırlamak bizi biz yapan içsel psikolojik farklılıklara haksızlık yapmak gibi durmaktadır.

Bu sorunu biraz farklı bir bakış açısından inceleyelim. Sokrates yeniden bize şehirde adaletin her üyenin, her vatandaşın sosyal işbölümünde, sosyal hiyerarşideki rolünü yerine getirmesi olduğunu söylemektedir. Fakat bu, aklın tutkuları ve iştahları kontrol ettiği bir tür öz-denetim veya rasyonel özerklik durumu olarak düşünebileceğimiz ruhtaki adaletten oldukça farklı değil midir? Esasen, platonik olarak adil şehirde bile vatandaşların büyük çoğunluğu zorunlu bir biçimde platonik olarak adil ruhlara sahip olmayacaktır. Şehrin uyumu ve öz-disiplini şehirdeki herkese dayanmayıp esasen korucu sınıfa, hatırlayalım, seçme yalanlar, mitler ve diğer çeşitli kandırmacalar ile yönetecek olan özel filozof krallar sınıfına dayanacaktır. Böyle bir durum nasıl mümkün olabilir, adil bir şehriniz olacak, yani herkes kendi işini yapacak, işbölümüne sadık kalacak ve aynı zamanda bu üyelerin çok azı platonik olarak adil ruhlara yani öz-denetime veya öz-koruculuğa sahip olan ruhlara sahip olacaklar? Bu nedenle, böyle bir düzen zanaatkâr sınıfın veya askeri sınıfın üyeleri için kesinlikle geçerli olmayacaktır.

Bu soru, bu eleştiri, hatırlayın, IV. Kitabın başında Adeimantus tarafından yöneltilir. Adeimantus 419a'da, "Sokrates, bu adamları mutlu ve adil kılmadığın eleştirisi yapılsaydı ne özrün olurdu?" der. Adeimantus Sokrates'in yardımcılara ve koruculara, bütün sorumlulukları onlara verip ödüllerin hiçbirini, sorumluluğun ödülü olan zevklerin hiçbirini vermeyerek haksızlık yaptığı düşüncesindedir. Kallipolis'in bir vatandaşı eğer bizim ihtiyaç duyduğumuz zevkler ve iyilerin çoğundan mahrum ise nasıl olup da adil veya mutlu bir hayat sürebilir? Sokrates oldukça zayıf bir karşılık

verir. Şehri kurarken, biz bir kişinin veya bir grubun sıra dışı mutluluğunu değil şehrin tamamının mutluluğunu gözetiyoruz der. Ve Adeimantus bu karşılığı kabul etmiş görünür: “evet, bizim mutlulukla, bütünün adaleti ile ilgilendiğimizi unuttum”. Fakat onun sorusu tamamen cevaplanmamıştır ve Platon’un bunun için bir sebebi vardır.

Çoğu insan, yardımcılar sınıfının çoğu üyesi bizim arzuladığımız çoğu şeyden mahrumken nasıl platonik olarak adil bir şehre sahip olabilirsin? Bu ortada duran bir sorudur ve Sokrates’in bunu hiç bir zaman başarıyla cevaplayıp cevaplayamayacağı bir merak konusudur. Adeimantus’u bir biçimde Thrasymachus’u önceden susturduğu gibi susturur, ama bu daima onların eleştirilerinin cevaplandığı anlamına gelmez.

Bölüm 4. Filozof-Kral

Ve bu bizi meşhur filozof-kral önerisini içeren Kallipolis paradoksunun deyim yerindeyse, üçüncü ve son dalgasına yöneltir. Filozof-kral olmadan Platon nedir? Filozof-kral olmadan *Devlet* nedir? O, filozoflar kral olarak yönetmedikçe, veya şu an kral olanlar felsefe öğrenmedikçe şehirler dertlerinden kurtulmayacaktır demektedir, öyle değil mi? Sokrates bu öneriyi yine tuhaf bir biçimde sunar. Kahkahalarla gülünmeyi beklediğini söyler. Bu bazılarını filozofların krallığının ironi olduğunu düşünmeye yöneltmiştir. Birçok bakımdan adil şehir fikrini gözden düşürmek veya en azından onun aşırı mantıksızlığını göstermek amacındaki bir şaka.

Soru, Sokrates’in felsefi krallığı, Kallipolis için, adil şehir için neden gerekli gördüğüdür. Şunu söylememe izin verin ki, ben hiçbir şekilde filozof-kral fikrinin imkânsız olduğunu veya bir saçmalık olarak sunulduğunu düşünmüyorum. Hatırlayın, Platon’un kendisi oradaki kral, Dionysius’a danışmanlık yapmak üzere birkaç kez Sicilya’ya gitmiş ve bunların her biri başarısızlıkla sonuçlanarak onu umutsuzluğa itmiştir. Felsefe ve siyaseti birleştirme amacı Platon’dan beri siyaset felsefesinin bitmeyen hayali olmuştur. Sokrates kahkahalarla kendisine gülüneceğini söylemektedir ama birçok başka kimse bu rüyayı veya emeli oldukça ciddiye almıştır. Şu filozofu düşünün, size ondan kısa bir pasaj okuyacağım ve dönem içinde buna tekrar döneceğim, Thomas Hobbes’un *Leviathan*’ından, *Leviathan*’ın 31. bölümünden, Hobbes’un bu kitabı yazmaktaki niyetinin çok kişisel bir ifadesini verdiği bölümden.

Hobbes, “Benim emeğimin de Platon’un devleti kadar faydasız olacağına inanma noktasındayım” diye yazar. Bu kitabın gerçekten bir etkisinin olup olmayacağı konusunda umutsuzluğa kapılmaktadır. “Benim emeğimin de Platon’un devleti kadar faydasız olacağına inanma noktasındayım” demektir çünkü o da devletlerin kargaşalarının ve hükümetlerin iç savaşlarla değişiminin egemenler filozof olana değin sona ermeyeceği fikrindedir. Fikirlerini gerçekleştirme imkânı konusundaki umutsuzluğunu itiraf ettikten sonra, Hobbes şöyle devam eder: “Biraz olsun umutlanıyorum. Bir gün benim bu eserim onu kendi çıkarları olan kıskanç bir yorumcunun yardımı olmaksızın kendisi okuyacak bir egemenin eline geçebilir. Ve eserimin kamusal olarak öğretilmesi için tüm egemenlik gücünü kullanarak bu spekülasyona dayalı gerçeği pratiğin faydasına dönüştürülebilir.” Evet işte burada kendi kitabı hakkında konuşan, bir gün kıskanç ve kendi çıkarı peşinde koşan bir yorumcu olmaksızın onu okuyacak bir egemenin eline düşmesi ve bir gün devlet yönetimi için pratik bir rehber olması beklentisi veya en azından ümidi içinde olan Hobbes’u görüyoruz. Burada Platon’un önerisini ciddiye alan Hobbes’u görüyoruz; bunu yine siyaset felsefesi tarihinde hepsi siyasal liderlerin dikkatini çekmek ve kendi fikirlerini pratiğe aktarmak isteyen Rousseau veya Marx veya Nietzsche veya Machiavelli gibi düşünürlerde de görüyoruz.

Fakat Platon’un özel felsefi krallık biçimine yönelik eleştirilerin çoğu onun fikrinin uygulanabilirliği üzerinedir. Ve bunun ötesinde fikrin ikna ediciliği sorunu da vardır. Şunu bir düşünün, felsefe ve siyaset gerçekten birleştirilebilir mi? Görünüşe göre felsefenin ihtiyaçları siyasi yönetimin talepleri veya gereklerinden oldukça farklıdır. Sokrates’in diyaloglarından birini gönüllü olarak sıkıcı yasa yapma ve kamu idaresi konusuna feda ettiğini düşünebiliyor musunuz? Birisi bunu düşünebilir mi? Filozof, Platon tarafından birçok tikelin arkasında veya ötesinde yatan sonsuz formların bilgisine sahip birisi olarak betimlenir. Fakat tam da bu türden bir bilgi mi siyasal yaşamın sürekli gelgiti ile baş etmemize yardımcı olacaktır? Filozofların formların bilgisine sahip olması yeterli görünmemektedir. Bu bilgi tecrübe, yargı ve bir tür pratik rasyonellik ile desteklenmelidir. Platon basitçe bunun farkında değil miydi? Buna inanmam. Buna inanmıyorum. Bu nedenle soru onun felsefe ve siyaset arasında ne tür bir birlik beklediğidir?

Her neyse, filozoflar saf düşünce makineleri değildir fakat onlar da akıl, yüreklilik ve iştahlardan oluşan insanlardır. Bir kimse, ellerindeki mutlak iktidar düşünüldüğünde filozoflar bile konumlarını kötüye kullanmaya açık olmayacaklar mı diye sorabilir. Belki evet, belki hayır. Kim bilir? Böylece bunlar, Sokrates'in, kitabın yazarı olan Platon'un bizim düşünmemiz için bilinçli olarak ortaya koyduğu sorulardır, en azından soruların bazılarıdır. Evet filozof-kral doktrininin ispatlamaya çalıştığı şey neydi? Söylem düzeyinde şehri kurmak için harcanan yoğun çaba ruhta adaletin ne olduğunu anlamak için miydi? Bu felsefi olarak mümkün müdür? O bunu bir gerçek olanak olarak mı ileri sürmektedir yoksa bu bir başarısızlık olarak mı düşünülmelidir? Eğer diyalog başarısızlıkla sona eriyorsa bundan ne öğrenebiliriz? Bunlar sizin düşünmenizi istediğim sorular.

Bölüm 5. Platon'un Modern Amerika hakkındaki görüşleri nelerdir?

Fakat şimdi, yapmak istediğim şey Platon'un demokrasisi ile bizimkisi üzerine konuşmaktır. Platon bizim rejimimiz hakkında bize ne öğretiyor? Platon böyle bir rejimi tasavvur edebilir miydi? Sanırım birçok bakımdan edebilirdi ve etmiştir de. Bir anlamda, *Devlet*, ve bugün bunun bazı işaretlerini gösterdim, şimdiye değin yazılmış en anti-demokratik kitaptır. Onun felsefi krallık savunusunun kendisi Atina demokrasisinin doğrudan reddidir. Onun herkesin kendi işine bakması biçimindeki adalet kavramlaştırması, vatandaşların hükümet yönetimine katılma için yeterli bilgiye sahip oldukları şeklindeki demokratik inanışın reddidir. Pek tabii ki, Atina demokrasisi Amerikan demokrasisi değildir. Platon demokrasiyi, bir kimsenin istediğini yapması olarak sınırlanmamış özgürlükle ilişkilendirdiği çoğunluğun bir tür yönetimi olarak düşünmektedir. Bu, pek çok bakımdan, anayasal yönetim, fren ve denge sistemleri, bireysel hakların korunması ve benzeri üzerinde temellenen Amerikan demokrasisinden oldukça uzak gözükmektedir. Atina ve Washington arasındaki farklar oldukça büyük durmaktadır. Bununla beraber, birçok bakımdan, modern demokratik yaşamın hepimizin aşına olduğu önemli bir koşulunu oldukça güçlü bir biçimde teşhis etmiştir.

Okuma listenizde olmayan ama sizi okumaya teşvik ettiğim *Devlet*'in VIII. Kitabından şu pasajı bir düşünün. VIII. Kitap 561c'de Sokrates şöyle der, "demokratik ruh,

demokratik insan hakkında konuşursak, o ortaya çıkan arzularını tatmin ederek günlük yaşar, aynı zamanda, şarap içip flüt dinleyerek.” Bugün dinlemek için flütten farklı müzik çeşitleri vardır ama siz mesajı anladınız. Şarap içip flüt dinleyerek, başka zaman su içip diyet yaparak, şimdi jimnastik yaparak ve sonra her şeyi ihmal edip aylıklık ederek ve bazı zamanlar vaktini felsefe yapmakla meşgul imiş gibi geçirerek. Sıklıkla siyasetle uğraşır ve ortaya atlayarak aklına ne gelirse söyler ve yapar. Ve eğer bir askeri takdir ederse, o yöne döner. Bir tüccarı takdir ederse, o yöne döner. Bu yaşamda ne bir düzen ne de zorunluluk vardır, bu yaşamı tatlı, özgür ve kutlu addedip onu sonuna kadar takip eder. Bu yaşam biçimi bize hiç aşına mı? İstedığınız şeyi yapmak her bir kimsenin özel bir işlevi yerine getirmesi, özel bir zanaatı yapması şeklindeki platonik adalet anlayışının karşıtı gibi gözükmektedir. Sadece istediğin şeyi yapmak ve bunu sonuna kadar tatlı, özgür ve kutlu olarak adlandırmak.

Bu tarif bazı açılardan modern demokrasinin durumu olarak derhal tanınabilmeli. Platon ve Sokrates’in açıkça anladığı üzere demokraside iyi insanı, iyi kişiyi, diyebiliriz ki, iyi sporcu, alışıldık adam, yardımlaşmacı arkadaş, bilirsiniz, ortama uyan ve diğerleriyle iyi geçinen biriyle özdeşleştirme doğrultusunda ciddi bir eğilim vardır. Vatandaşları birbiri ile dostça işbirliği yapmaya yönelik olarak eğiterek, Platon’a göre, demokrasi tek başına ayakta duracak, gerekirse gemi batarken gemiyi terk etmeyecek güçlü bireycileri değersizleştirmektedir. İşte demokrasiler tam olarak bu tür sinsi konformizm, bu tür kolay hoşgörü, bu tür nihilizmi yaymaktadırlar ve bunun hakkında sadece Platon değil fakat Emerson, Tocqueville ve John Stuart Mill gibi modern düşünürler bizi uyarmıştır.

Demokrasiyle ilgili olarak Sokrates’i en rahatsız eden şey belli bir tür istikrarsızlık, onun anarşinin uçları arasında, hukuksuzluk ve tiranlık arasında çekilmesidir. *Devlet’in* bu kısmında, Adeimantus, Aeschylus ile birlikte ağzımıza ne gelirse söylemeyecek miyiz diye sorar. Aeschylus ile birlikte dilimizin ucuna gelenleri söylemeyecek miyiz? Aklımıza ne gelirse söylemek fikri Platon’un kulağına küfür gibidir. Utanılacak bir şey olmadığı, her şeye izin verilmesi gerektiği, ağzımıza ne gelirse söylemek fikri... Arzularımız üzerindeki tüm sınırlamaları reddetmekten kaynaklı bir tür izin veya tüm arzular eşittir ve tümüne izin verilmelidir şeklindeki bir tür rölâivist görüş vardır. Platon’un demokrasi hakkındaki görüşlerinin tamamı negatif değildi tabii ki. O demokrasinin sadece bir eleştirmeni değildi. Neticede Sokrates’i

yetiştirip yetmiş yaşına değin özgürce felsefe yapmasına imkân tanıyan bir demokrasydi. Buna antik dünyanın başka bir kentinde müsaade edilir miydi? Ve kesinlikle günümüzün pek çok şehrinde ve ülkesinde felsefe yapmasına izin verilmezdi.

Platon'un hayatının sonuna doğru yazdığı, demokrasiyi en azından ondan sonra gelen dönemle karşılaştırdığında altın bir dönem ile mukayese ettiği mektubu hatırlayın. Platon burada demokrasinin tüm kötü yönetimlerin içerisindeki en iyi yönetim biçimi olduğu düşüncesindeki Winston Churchill ile aynı fikirde gibidir. Öyleyse Kallipolis'in, bu mükemmel, bu güzel şehrin işlevi nedir? O ne amaca hizmet eder? Filozof-kralın bir ümit veya emel nesnesi olabileceğini söyler fakat Platon bunun gerçekleşme ihtimali olmadığını farkındadır. Felsefi şehir bize ruhun eğitimini anlamamız için bir metafor olarak sunulmuştur. Siyasetin reformu bizim elimizde olmayabilir ama öz-denetimi uygulamak her zaman bizim elimizdedir. Siyasal reform yapmak isteyen bireylerin ilk yapması gereken şey kendilerini reform etmektir. Tüm reformlar önce evimizde başlar gözükmektedir. Bunu çok canlı olarak bize belli bir yaşam tarzını sürmemiz, kendi beğendikleri yaşam tarzı hakkında vaaz veren ve sonra da kendileri hakkında utanç verici şeyler ortaya çıkan birçok siyasetçiye baktığımızda görebiliyoruz. Özellikle birkaç kişi aklıma geliyor ama kamusal alanda isim vermeyeceğim. Platon'un yargısı, "başkalarını reform etmeden önce sen kendini reform etmelisin" gibi gözükmektedir. Bu, yani önce ruhun reformu üzerinde çalışılması, sıklıkla *Devlet*'te gözden kaçırılan bir husustur.

Bunu söylemek Platon'un siyasal sorumluluklardan çekilmeyi öğrettiğini söylemek değildir, hayır o bunu öğretmemektedir. Felsefe ve özellikle Sokratik felsefe arkadaşların, yoldaşların konuşmasını gerektirir. O izole bir biçimde yapılabilecek bir şey değildir. Sokrates başkalarını reform edecek olanların önce kendilerini reforma tabi tutmaları gerektiğinin farkındadır ancak onu taklit etmeye çalışan pek çok başkası daha dikkatsizce davranmışlardır. Pek çok kimsenin yaptığı gibi, *Devlet*'i bir tiranlık tavsiyesi ile karıştırmak oldukça kolaydır. Yirminci yüzyıl, hatta bizimkisinin bile başları, kendilerini filozof-krallar ilan edenlerin cesetleri ile doludur, Lenin, Stalin, Hitler, Mao, ve Hameney gibi isimler ilk akla gelenlerdir. Fakat bu adamlar filozof değillerdir. Adaletle ilişkin iddiaları sadece birer iddiadır, bunlar kendilerinin kibrini ve ihtiraslarını gösteren iddialar ve görüntüden ibarettir.

Platon için, felsefe ilk olarak arzularımıza sınırlar koyma biçiminde tutkularımıza yönelik bir terapidir. Ve bu Platon'un sınırsız arzulara sahip ve en temel yönetime yani öz-denetime sahip olmayan kişi olarak tarif ettiği tiranın tam tersidir. Filozof ve tiran arasındaki fark iki çok farklı felsefe kavramını ortaya koyar. Bazılarına göre, felsefe bir karmaşadan, asi tutkular ve önyargılardan, tutarsızlıktan özgürleşmeyi temsil eder. Yine, barış ve ferahlık ve bir tür adalet getiren bir ruh terapisi. Fakat başkaları için felsefe hâkimiyet arzusunun kaynağıdır. O, halen içinden geçmekte olduğumuz ideolojiler büyük çağındaki tiranlığın temelidir.

Mesele, her iki eğilimin de felsefe içinde iş başında olduğu bir durumda birini özendirmeden diğerini özendirmeyi nasıl başaracağımızdır. Büyük filozof Karl Marx'ın bir kez sorduğu gibi, "Eğitmcileri kim eğitecek?" Bu söylediği en bilgece şeydir. Eğitimcileri kim eğitecektir, yardım için kime başvurmalıyız? Açıkçası sihirli bir çözüm yoktur ve bildiğim en iyi cevap Sokrates'tir. O, insanlara nasıl yaşanacağını, daha önemlisi, nasıl ölüneceğini gösterdi. O çoğu insandan daha iyi yaşamış ve ölmüştür. Bunu, onun en ateşli eleştirmenleri dahi kabul edecektir. Teşekkür ederim. Gelecek Çarşamba görüşmek üzere. Ve Aristoteles'e başlayacağız.